

Toespraak NIHS-voorzitter Ernst de Reus bij de presentatie van het onderzoek naar joods vastgoed tijdens de Tweede Wereldoorlog op 17 april 2024 in de Statenzaal van het Stadhuis

Dames en heren,

Mijn naam is Ernst de Reus. Ik ben voorzitter van de NIHS-Limburg en tevens lid van de begeleidingscommissie.

Ik stel het zeer op prijs dat u allen naar het stadhuis bent gekomen om samen met ons kennis te nemen van de onderzoeksresultaten van het rapport “Balans opmaken een bittere noodzaak”

Onderzoeker Fred Cammaert heeft het afgelopen jaar enorm veel werk verzet. Het is dan ook een interessant rapport geworden en dat is niet zonder reden. Er is in Nederland, maar ook in Roermond veel gebeurd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het is voor de geschiedschrijving, maar ook voor de erkenning van het leed, goed dat dit nu allemaal op papier staat.

Het journalistencollectief Pointer heeft in 2020 geroofd Joods erfgoed in Nederland op de kaart gezet. Deze zogenoemde *Verkaufsbücher* bieden een inkijkje in de grootschalige onteigening van Joods vastgoed in de Tweede Wereldoorlog. Van de ruim zeventuizend panden en kavels die in de boeken staan, kon Pointer van meer dan vijfduizend de locatie achterhalen. Door incomplete of verkeerd ingevoerde gegevens en veranderende straatnamen lukte het niet om alle huizen op de kaart te zetten. Vaak komen meer huizen boven tafel als er nader onderzoek wordt gedaan in de individuele gemeenten.

De NIHS-Limburg was blij verrast dat het College van B&W op initiatief van de stadsarchivaris, Jac Lemmens, direct instemde met een diepgaand onderzoek. De voorbije jaren hebben geleid tot een gewijzigde houding tegenover het naoorlogse rechtsherstel en de compensatie van de ongekend zwaar getroffen Joodse gemeenschap. Dat blijkt eens te meer uit

het groeiend aantal gemeenten dat alsnog rekenschap wenst te geven van het naoorlogs afwikkelingsproces met schrijnende tekortkomingen. Bij sommige gemeenten is er helaas meer druk nodig om het eigen verleden te willen onderzoeken. De NIHS-Limburg en onderzoekers zijn echter vastberaden om alle gemeenten in Limburg te bewegen dit onderzoek te doen. Het doet immers recht aan de inktzwarte periode in onze geschiedenis en het doet recht aan de Joodse gemeenschap.

Tijdens de bezetting moesten veel Joden ondergaan hoe hun vastgoed en hun bedrijven werden onteigend en doorverkocht. In dit onderzoek is niet alleen het rechtsherstel onderzocht, maar ook het morele handelen van de gemeente, politie, burgers en ambtenaren tijdens en na de oorlog.

We beseffen het misschien niet dagelijks, maar joden wonen al heel lang in Roermond en Limburg. Limburg heeft de oudste Joodse gemeenschap van Nederland. In de 13^e eeuw waren hier al joden. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog woonden in Roermond ca. 140 joden. Er was sprake was een bloeiende, geïntegreerde gemeenschap. Natuurlijk waren er spanningen met de katholieke kerk, maar dat weerhield de Joden er niet van om volledig mee te doen in de Roermondse samenleving. De oorlog verstoorde die co-existentie wreed. Joden werden vervolgd, gedeporteerd en uiteindelijk vermoord. Slechts enkele van de Roermondse Joden keerde terug uit de concentratiekampen of uit de onderduik. Uiteindelijk waren er in Roermond te weinig Joden voor het in standhouden van een joodse gemeente. Deze werd in 1987 opgeheven.

De enige synagoge die met veel krachtsinspanning voor de eredienst kon worden behouden is die in Maastricht. Dit betekende dat de rol van de synagoge Maastricht na de oorlog drastisch veranderde. De focus richtte zich niet alleen op Maastricht, maar op de hele regio Limburg. De synagoge Maastricht is inmiddels het middelpunt van joods leven in Limburg. De NIHS-Limburg heeft leden vanuit de hele provincie en zelfs vanuit Duitsland en België.

Na de oorlog konden Joodse overlevenden vaak op weinig compassie rekenen van de overheid. De ontvangst door de overheid was uiterst kil en

het rechtsherstel zeer moeizaam. Een belangrijk aspect was dat de overheid krampachtig vasthield aan de zogenaamde gelijke behandeling van burgers. De gedachte was dat de nazi's al genoeg onderscheid hadden gemaakt tussen bevolkingsgroepen. Daarbij ging de overheid volstrekt voorbij aan het beginsel dat als je mensen in ongelijke situaties ook discrimineert als je ze gelijk behandelt. De Joden ervoeren het gebrek aan inlevingsvermogen als discriminatie. Het is de historicus Isaac Lipschitz die zich in 2001 in zijn boek "De kleine Sjoa" zeer kritisch uitlaat over het handelen van de Nederlandse overheid en de Nederlandse bevolking over de bejegening van Joden na de oorlog. Veel joden hebben met name door deze kille behandeling Nederland alsnog verlaten.

De gevolgen van de oorlog zijn voor veel mensen helaas nog niet voorbij. Generaties later leven zij nog met die gevolgen. Onlangs werd op de televisie de documentaire uitgezonden "Broertje is verdwaald" De documentaire gaat over de 4-jarige Leon Wesly die door de nazi's werd vermoord. Die documentaire maakt pijnlijk duidelijk hoe de oorlog bijna 80 jaar na de bevrijding nog doorwerkt in families.

De huidige explosie van het antisemitisme maakt de positie van de kleine groep Joden in Nederland kwetsbaar. We hebben het allemaal vorige maand kunnen zien bij de opening van het Nationaal Holocaustmuseum. Vandaag bestaat weer de angst om te zeggen dat je Joods bent. Het speelt een rol in de hoofden van veel Joden. Daarom is blijvende aandacht voor de verschrikkingen van de Sjoa belangrijk, temeer omdat ca. 25% van de jongeren niet gelooft dat de Sjoa ooit heeft plaatsgevonden. Educatie laat veel te wensen over. De taak die de overheid en het onderwijs heeft om de verschrikkingen uit de oorlog om te zetten naar de huidige tijd is uitdagend, maar absoluut nodig.

Ik wil namens de Joodse gemeenschap in Limburg onderzoeker Fred Cammaert bedanken voor het vele werk dat hij heeft verricht. Bovendien gaat onze dank uit naar B&W van Roermond voor de steun en betrokkenheid. Uiteraard gaat onze dank ook uit naar de leden van de begeleidingscommissie die het onderzoek kritisch begeleid hebben.

Ik dank u!